

tidsskrift.dk

Oasen Merv.

Geografisk Tidsskrift, Bind 18 (1905)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/gto/gto_0018-PDF/gto_0018_97207.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=97207>

pdf genereret den : 22/5-2008

Betingelserne for Kvægavl (Koer, Faar og Geder) er gode, og det er i Virkeligheden meget store Besætninger, Nordboerne i sin Tid har haft. Alene paa Bispesædet Gardar (Igaliko) var der, efter Staldene med Baasene at dømme, mindst 100 Koer. Vi skal imidlertid ikke her nærmere komme ind paa denne Sag, som jeg andetsteds skal have Fornøjelsen at behandle udførligere. Ogsaa *Fiskeri*, mulig *Healfangst*,

kunne udnyttes ikke blot til Fordel for Handelen men ogsaa for Grønlænderne.

Kort sagt, adskillige Erhvervskilder burde udnyttes. Det maa blive vor Tids store Opgave at lede vore Eskimoer ind herpaa, samtidig med at vi forsøger at fremelske deres gamle Selvstændighedsfølelse, Initiativ og Forsynlighed.

Oasen Merv.

Af

Premierløjtnant O. Olufsen.

Betegnelsen Oase for de berygtede Turkomanners ligesaa berygtede Hjemsted er noget misvisende, forsaavidt som man med Oase tænker sig et af herlige Palmelunde beskyttet og med tropisk voksende Vegetation bedækket Terræn midt i en Ørken. Det ligger i en af Verdens frygteligste Flyvesandsørkener Kara Kum (sort Sand), Jorden er dyrkelig og dyrket; men Vegetationen er langt fra yppig i det hele, idet de store Træer ikke vokser i ret stor Afstand fra Flodløb og større Kanaler, og selv i Randen af Oasen gror der forterrede Buske, Torn og Tamarisker. Betegnelsen Oase er kun tilladelig i strengere Forstand, nemlig som et for Mennesker beboeligt Terræn midt i Ørkennens Ødemark.

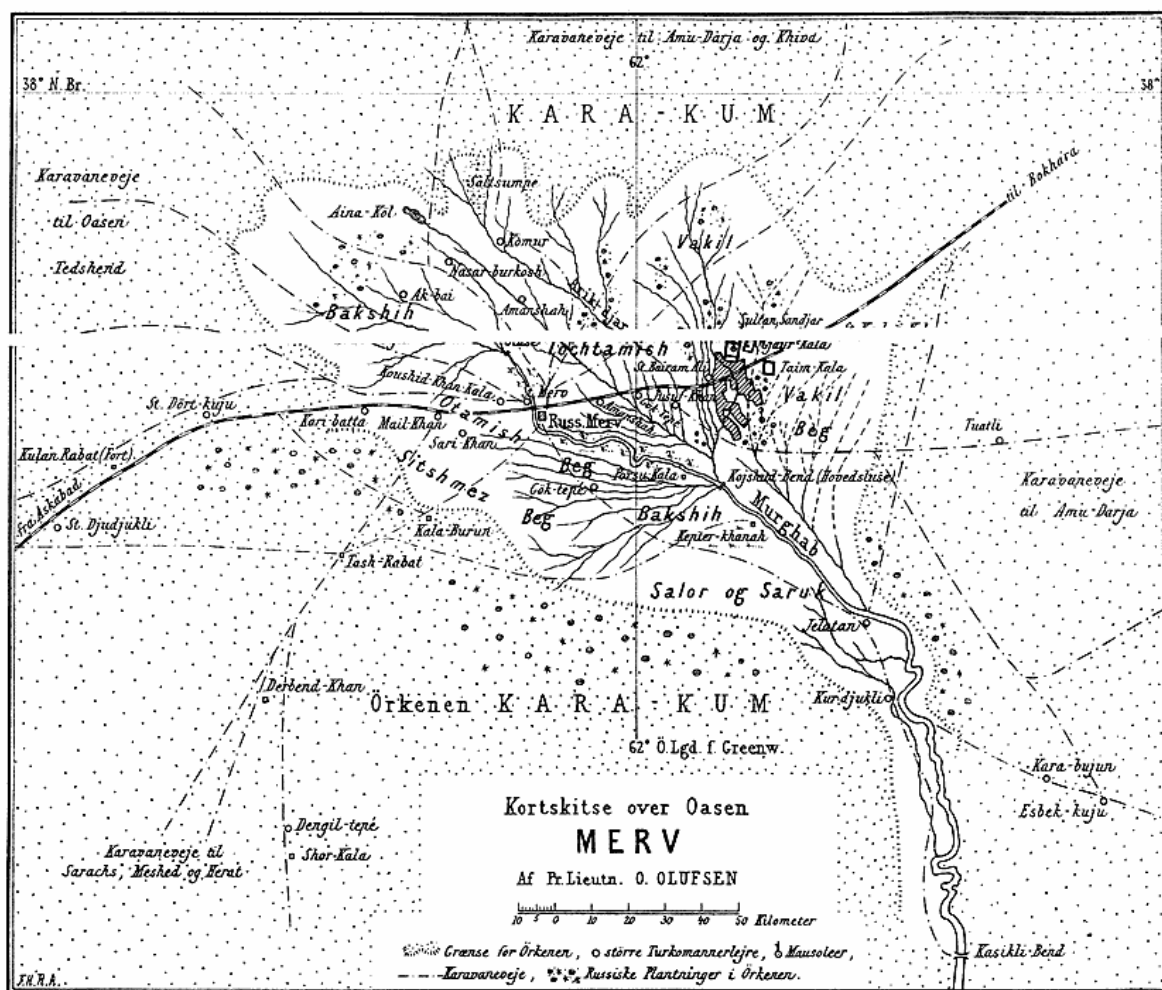
Paa mine Rejser i Mellem- og Centralasien har jeg besøgt Merv Oasen fire Gange (1896, 98 og 99), hvorved jeg har haft Lejlighed til at gøre Ekskursioner langs Murghabfloden (pers. Fuglefloden) og ud i de omkringliggende Ørkener, jeg har besøgt adskillige Turkomannerlejr samt foretaget delvise Opmaaling af Ruinerne af det, man kalder gamle Merv, som ligger ved den nuværende russiske Jærnbane-station Bairam Ali. Et Værk med talrige Illustrationer af disse Ruiner var forinden min Ankomst til Merv (i Foraaret 1896) allerede udgivet af den kejserlig russiske arkæologiske Kommission 1894; men jeg savnede heri et Par forforstaaelsen højst nødvendige Grundplaner af de større befæstede Lejre. Som man kunde vente sig, har imidlertid Merv betydelig mindre Interesse i arkæologisk Henseende end Egnene ved Amu Darjas Bredder og i Khiva.

Naar man tidligere har talt om Merv som en By, da er dette ganske urigtigt. Der var og har sikkert

ikke været nogen By, som hed Merv, og den nuværende By Merv, som er opvokset ved den russiske Jærnbane-station, er en fuldstændig russisk By. Den ligger paa 37° 35' n. Br. og 61° 47' østl. Lgd. Grw. i en Højde af 228 Meter over Havet (russ. meteorol. Obs. St.). De mange Navne, der findes paa det russiske Kort over Merv Oasen betegner ikke Byer, men gamle Forter, hvoraf der findes en betydelig Mængde. Oasens Beboere Turkomannerne har, saa langt Historien gaar tilbage, levet som Nomader i deres Telte, de har og havde ingen faste Byer. De enkelte Stammer sluttede sig sammen i større Lejre for at hævde Besiddelsen af det Terræn, de nu en Gang havde lagt Beslag paa; men da en Teltlejr er meget vanskelig at forsvare, byggede de forskellige Stammer et Fort paa deres Terræn, et Fort, der i Reglen kun bestod af en kvadratisk Lermur, ofte forsynet med talrige Taarne. I Tilfælde af Angreb flyttedes Teltene indenfor denne Lermur, og da de krigerske Tider ofte vedblev det ene Aar efter det andet, blev Teltene stadig staaende indenfor Murene, saa at der egentlig altsaa opstod en Slags faste Teltbyer. Men paa dette velkendte Overgangsstadium fra Nomadetilstanden til fastboende Agerdyrker er Turkomannerne blevet staaende lige til vore Dage, og Russernes Tilstedeværelse har ikke indvirket paa dem i denne Henseende. De bor stadig i deres Telte, og selv om Lejren ofte forbliver staaende paa det samme Sted Aar efter Aar, falder det ikke Turkomannerne ind at bygge faste Boliger til Trods for, at de ved Siden af deres Nomadiseren ogsaa driver et ret betydeligt Agerbrug. De eneste faste Lerbuse, Turkomannerne har, er de saakaldte Gæstehuse, hvori Stamme-hovedingerne indkvarterer deres Gæster.

Det nuværende russiske Transkaspien kaldtes i gamle Geografier for „Turkomannernes Land“ og denne Betegnelse var meget oplysende; thi Turkomannerne har hele Landet fra det kaspiske Hav til Amu Darjas Bredder i deres Besiddelse, naar man undtager nogle Kirgiserstammer, der nomadiserer omkring Balchanbjærgene og Terrænet ved Krasnowodsk, den nuværende

findes i Ørkenen imellem de persiske Bjerge og Amu Darja Floden paa Vejen til Bokhara og Turkestan to Oaser, nemlig Oasen omkring Tedshendfloden og Merv Oasen ved Murghab; her langs denne Rute har Ørkenen en Bredder af ikke mindre end to Længdegrader, og det vilde have været forbundet med stor Vanskelighed at forsyne de nødvendige Stationer med Vand,

russiske Havneby og Udgangspunkt for den transkaspiske Bane. Turkomanner findes overalt langs den persiske Nordrandkæde, hvor Terrænet frugtbares af talrige Smaafloeder, der forsvinder i Randen af Ørkenen Kara Kum, og hvor der findes saa betydelige og opblomstrende Byer som Askabad, Kizil Arowat, Lutfabad etc. Til alt Held for den transkaspiske Bane

hvis ikke disse Oaser havde været her. Mellemrummene imellem dem, og især Strækningen fra Merv til Amu Darja, er lutter vild Flyvesandsørken og giver i Henseende til Vandforsyning Russerne nok at bestille; thi hver Draabe Vand maa føres i Cisterner pr. Bane til Ørkenstationerne.

Baade Tedshend og Murghab komme fra de afghan-

ske Bjerge og er her ret betydelige Floder. Tedshend har imidlertid ved Sarachs næsten afgivet hele sin Vandmasse, saaledes at den ved sit Udløb i Ørkenen er ubetydelig, ja undertiden i ugunstige Aar helt tør. Oasen er derfor lille og ser ret kummerlig ud. Murghab er meget kortere end Tedshend; men til Gengæld fører den en meget stor Vandmasse ud i Ørkenen, og frugtbarger igennem talrige Bifloder og Kanaler Terrænet omkring Merv, hvor Vandet fuldstændig forbruges. Den løber aldrig tør om Sommeren, men havde endog i Sommeren 1896 ved Koushid Khan Kala (Kala bet. Fæstning) en Bredde af c. 40 Meter med en betydelig Vandmængde. De geologiske Undersøgelser, der støtter sig paa Boringer, foretagne langs Banelinjen, menes at have godtgjort, at Tedshend og Murghab for respektive 6000 og 4000 Aar siden har løbet ud i Amu Darja, der stadig flytter sig mod Nordøst.¹⁾

Merv Oasen har Form af et Blad, hvis Stængel dannes af Murghab, hvorigennem den faar sin Næring. Dens Omkres regnet til Ørkenens Rand er ca. 600 Km. Fra Nord til Syd har den en Bredde af c. 100 Km., og fra Øst til Vest langs Jærnbanen, der gennemskærer den, er den c. 140 Km. Randen af det dyrkede Land dannes, som overalt i Mellemasiens Oaser, af Stepper, og igennem Tuer og Smaabuske af Græsser, Tamarisker og Salturter kommer man ud i de ofte c. 15 Meter høje Flyvesandsklitter, hvori man synker til Halsen. De høje, halvmaaneformede Klitter veksler med smaa dybe Dale med fast Bund, hvor enkelte Græstræer, en graagrøn Tamarisk eller Salturter frister Livet, og hvor et Myr af Firben og enkelte graa Ørkenslanger er de eneste levende Væsner, man træffer. Ude i Horisonten ser man kun gule Sandklitter i det uendelige, der, naar de fejes af Vinden, staar som fraadende Bølger paa et oprørt Hav.

Jordbunden i Oasen bestaar af Löss. Den vandes af Bifloderne og en Mængde Kanaler, der gennemskærer Oasen paa Kryds og tværs. Baade Biflodernes²⁾ og Kanalernes Lejer har ofte en umaadelig Dybde; mange af dem tørrer ud om Sommeren, og vandrer man i denne Tid paa Bunden af dem, har man Følelsen af, at man færdes i en Bjærgslugt. Utallet af Kanaler gør, at det saa godt som er umuligt for en Fremmed at færdes ude i Oasen uden Fører; er man med stort

Besvær kommen over en dyb Kanal, ser man to eller tre andre foran eller ved Siden af sig, som man paa Grund af for høj Vandstand ikke kan komme over, og flere Gange er det hændet mig, at jeg lige i Nærheden af mit Kvarter har maattet tilkalde nogle tilfældigt passerende Indfødte for at føre mig igennem dette Virvar af Kanaler eller underjordiske Slugter i Løssen. Randen af Kanaler og Bifloder og ofte ogsaa deres Sider helt ned til Bunden er bevoksede med et Kaos af tornede Planter, Buskads, høje Siv og Rør, hvilket gør Passagen over dem endnu vanskeligere, selv om de endog er tørre, og det hindrer desuden Oversigten, saa at man ikke aner Kanalens Tilstedeværelse, før man er lige ved den. Heller ikke ser man Lejrene, før man næsten støder Panden mod Teltene, og dette har en højst ubehagelig Side, da man ved sin Nærmelse øjeblikkelig anfaldes af en Flok glubske Hunde, der synes at hade Evropæerne endnu mere, end Muselmanden gør det. Skyder man paa disse fortræffelige Vogterhunde, kommer man næsten i en værre Knibe, end om man havde skudt paa deres Herrer selv; thi Nomaderne sætter stor Pris paa deres Hunde, og det er kun de muhamedanske Stadbeboere, der negligerer Hundene.

Ved de større Kanaler og de Flodarme, der hele Aaret fører Vand, vokser saa rigelige Mængder af mægtige Elme, Pile og Popler, at de undertiden danner smaa Lunde, der er eftertragtede Pladser for Teltlejerne; men kun de færreste af dem kan nyde den Luksus at være beskyggede af høje Træer. De fleste træffer man ude imellem de af Rør, Siv og tornede Planter sammenflettede lave Krat, der i Afstand ligner en udtørret Sumpvegetation, som dog afgiver nogen Skygge for Beboerne. Her vrimer det af Skildpadder, Firben, Slinger og Skorpioner for ens Fødder, medens Moskitoer og Stikfluer i Tusindtal gør Attentat paa Ansigt og Hænder; men der findes tillige en ikke ringe Mængde Vildt, saasom Harer, Vildsvin, enkelte Tigre, Fasaner, Agerhøns, Bekkasiner, Hejrer Stytlebære og andet Fuglevildt. Ude paa Stepperne i Randen af Oasen træffes Flokke af Antiloper. Imellem Græs-, Rør- og Tornekraattet færdes Turkomannerhyrderne, der altid er forsynede med lange Stokke, med deres store Hjorde af Faar, Geder og enkelte Køer; Faar holdes især i Mængde, og her er kun lidet dyrket Land. Der findes tilstrækkelige Mængder af Rør og Pinde til Bygningen af Teltene og Græs nok til Faarene; undertiden ryddes ogsaa et Stykke Jord i Nærheden af Lejren til Brug for Vandmeloner og Græskar.

¹⁾ Se Petermanns Mittheilungen 1898, Pag. 204. Das Oxusproblem in historischer und geologischer Beleuchtung v. Prof. Dr. Johannes Walther.

²⁾ Rettene Udflaaddene eller de naturlige Kanaler.

De større dyrkede Marker, som virkelig producerer noget af Betydning, ligger omtrent indenfor en Cirkel med Linjen fra den russiske Jærnbane-station til Bairam Ali som Diameter. Her findes altid rigeligt Vand, og fra Hovedsluseværkerne ved Kojshud Bend (Bend el Band, pers. bet. Spærring el. Lukke) tvinges Vandet ind igennem utallige Aarer, der atter har deres lokale Sluser, ud over Markerne. Foruden nævnte Hovedsluse findes endnu en saadan ved Kasakli¹⁾ Bend, langt mod Syd, igennem hvilken Murghab frugtbarer en smallere Strimmel Land fra Flodens venstre Bred op imod Jelatan. Ved begge disse Sluser findes Overgange over Murghab; naar Floden om Foraaret er svulmet op, anvendes her Færger.

Set fra oven er Landet inddelt ved Kanalerne i lutter større og mindre Firkanter, der begrænses af den Bræmme af høje Træer, som vokser langs deres Bredder. Her vokser foruden de før nævnte Træsarter tillige store Aprikos- (evrik), Morbær- (tut), Kirsebær-, *Розовый (shagali), Lyse (uzum), Kirsbær* findes især i Masse, og Mervs Kirsebær er bekendte i hele Mellemasien. Paa Markerne dyrkes Vandmeloner (kharbus), andre Meloner (kaun), Agurker (igdeh), Græskar (khaduh), Kløver, Luzerne, Tobak, Hamp. Hvede (kaurga), Byg (arpa), Hirse (djuan), Havre (shali) af en anden Art end den europæiske, Sesam, Ris og Bomuld. Mervs Fersken, hvoraf der findes to Arter, er ganske fortræffelige, og dens Meloner høre med Khivas til de bedste i Verden. Det er vistnok ikke for meget sagt, som Khanen af Khiva fortalte os, at den, der ikke har smagt Khivas Meloner, ved ikke, hvad en Melon er. Meloner afgiver om Sommeren for Turkomannerne en vigtig Proviant paa Rejser. Naar man har spist det Indre af den, faar Hesten Skallen, og Kærnen tygger Turkomanneren stadig under Ridtet. Den er meget haard, og det siges, at alle Turkomanner paa Grund af deres Vane at gaa og tygge paa Melonkærner har et Indsnit i hver af Mundens to Fortænder. Af vildt voksende Grøntsager anvendes en Gulerod og Legene af en Tulipan (lalagül) meget til at koge sammen med Pillaf.

Oasen kan ikke alene føde sig selv, men der udføres ogsaa fra den baade Korn og Frugter til de omliggende Egne; især Mervs Meloner er en skattet Vare i de nærliggende persiske Byer Meshed og Kashan. I Henseende til Udførselen er den russiske Bane af stor Vigtighed; thi af andre Samfærdselsveje med Omegnene findes kun de gamle Karavaneveje, der i Ørke-

ner og Stepper fører fra Kilde til Kilde, og hvor Transporten foregaar paa Kamel, Heste- og Æselsryg. Paa Vejen fra Merv til Herat, der var meget benyttet i gamle Dage, findes endnu murede Brønde, som til Dels ligger i Ruiner. Egentlige anlagte Veje findes ikke i Oasen, og Russerne har i den Henseende ikke forandret stort ved de gammeldags Forhold; men en betydelig Hindring for Anlæg af saadanne er det ogsaa, at der ikke findes Sten i Løssen; man kan vandre milevidt uden at finde en Sten, og disse maatte da i saa Fald tilføres langvejs fra, nærmest fra de persiske Bjerge eller Balchanbjærgene i Transkaspien. Banelinjen fører i Oasen over talrige Broer over Kanalerne, hvorfor Togene her kører lige saa forsigtigt som i Ørkenen, hvor Sandstormen ofte flyger Banen til med Flyvesand, saaledes at det meget ofte hænder, at en Trop Turkomanner maa gaa foran Lokomotivet for at befri Skinnerne for Sand. Under stærk Blæst i Ørkenen lider Lokomotiver og Vogne meget, idet Sand og *skrabes* skraber Malingen af Køretøjerne. Lokomotivet ser ofte ved Rejsens Ende ud, som om det havde været beskudt med Hagl, saa ødelagt er Lakken paa Kedlen.

Gade i russisk Merv.

Den russiske By Merv ligger med sin nærliggende befæstede Lejr Syd for Jærnbanen tæt ved Murghab, medens Jærnbane-stationen ligger Nord herfor, ogsaa tæt ved Floden og ikke langt fra Koushid Khan Kala. Dette Fort, der er anlagt af Høvdingen over Klanen Beg af Tekketurkomannerstammen Koushid Khan, be-
tragtedes i sin Tid af de Indfødte som meget stærkt, og indeholdt 50,000 Telte (aladjak). Det har ogsaa en udmærket Beliggenhed, idet det er bygget paa et Sted, hvor Murghab danner en Bue, og er saaledes

¹⁾ Ved en Fejltagelse er der paa Kortskitsen trykt Kasikli.

beskyttet af Floden paa to Sider; men det kunde selvfølgelig ikke staa for moderne Skyts. Det omgives af høje Lermure med koniske Taarne, der nu er i Forfald; det er c. 4 Km. langt og 2 Km. bredt, og indeholder nu kun c. 6000 tekketurkomanniske Telte. Naar Perserne nu taler om Maur eller Merv, mener de hermed Koushid Khan Kala. Turkomannerne selv taler aldrig om Merv som By, naar de i det hele taget anvender Ordet Merv. Omkring Koushid Khan Kala findes intet Spor af By; de Indfødte bor i deres Telte, og kun nogle Gæstehuse, opførte af solterrede eller brændte Sten, er de eneste faste Boliger. Her holdes de store Markeder nu som i gamle Dage, og paa disse Markeder foregaar al Turkomannernes Handel; thi der findes ingen fast Basar som ellers i de østerlandske Byer, hvilket ogsaa vilde være i Strid med Nomadetilstanden. Vi skal senere komme tilbage til disse Markeder.

Den russiske By er anlagt fuldstændig i Stil med de sydrussiske Byer, lange, ubrolagte, lige Gader, der skærer hverandre under rette Vinkler. Paa hver Side af Gaden er gravet en lille Vandingskanal, som fører Vand til de forskellige Huse, og langs alle disse Smaakanaler er der plantet tætte Rækker af Akasier, som giver en udmærket og højst nødvendig Skygge. Akasierne anvendes overhovedet meget af Russerne til Plantning baade i Transkaspiens og Turkestans Byer, og de trives saa fortræffeligt i Lessen, at de i Løbet af fire Aar allerede skygger over de lave Huses Tage. Den nuværende russiske Øverstkommanderende i Mandshuriet, General Kouropatkin, der under mine Rejser i Mellemasien var Guvernør i Transkaspien med Residens i Askabad, har i den Henseende indlagt sig store Fortjenester. Det er ham, der har ladet de udstrakte Plantninger udføre baade i Transkaspiens Byer og i Randen af Ørkenen for at hindre Sandet i at fyge ind over de dyrkede Marker. Fra usle af Solen forbrændte Feberhuller har han ved Plantninger etc. forvandelt navnlig Askabad og Merv til store skyggefulde Haver, som er en Velsignelse for de russiske Kolonier, der her ofte maa udholde en Temperatur af 50° C. under en skyfri Himmel. Husene bestaar næsten udelukkende af lave enetages med grønt eller brunt malede Tage. En Veranda (Patjesd) skygger ofte over Fortovet, og under denne tilbringer Familien den Tid af Dagen, da Solen ikke jager dem ind i Husene. Alle Vinduer er forsynede med Tremmeskodder, der lukkes i den varmeste Tid. Gaderne, i hvilke de indfødte Politibetjente holder Vagt, er alle forsynede med Petroleumsløgter. I Byen findes nogle primitive Hoteller, der

alle har pralende franske Navne og ejes af Armeniere. Disse har saa at sige næsten overtaget Koncession paa alle Mellemasiens evropæiske Hoteller, medens den anden, dem i Karakter nær staaende, Race Jøderne holder sig til Handelen. Mervs Hoteller er de primitivest mulige, og det myldrer om Sommeren i Værelserne eller Rummene af Jordkrebs og Kakelakker, der findes i saadanne Mængder, at man ikke kan træde paa Gulvene uden at knuse en større Samling af dem. Navnlig er de uhyggelig udseende, men uskadelige Jordkrebs højst generende, naar de den ene efter den anden om Natten dumpe ned i Sengene. I Værelserne er det umuligt at tilbringe en rolig Nat om Sommeren uden Moskitonet over sig, da Vinduer og Døre oftest maa holdes aabne paa Grund af Heden. Mange vælger at flytte Sengene udenfor Huset om Natten eller at rede et Leje under en Veranda eller paa en Altan; men dette har dog sin Skyggeside, da Tilstanden i Henseende til Tyve- og Røverier ikke er den mest paradisiske, som man vel kan tænke sig. I de russiske Magasiner kan man faa næsten alle almindelige evropæiske Varer, men rigtignok kun for en meget høj Pris. Byen har en russisk Guvernør, der sorterer under Generalguvernøren i Askabad, alle Vaabenarter er repræsenterede, og desuden findes her den turkomanniske Militz, som bestaar af Indfødte med deres egne Stammehøvdinge eller deres Efterkommere som Officerer. Turkomannerne er alle stolte af at tilhøre denne Militz, hvis Uniform kun bestaar af de russiske Epauletter paa de Indfødtes almindelig brugte, brunrøde Kaftan. Man faar i det hele Indtrykket af, at Turkomannerne af alle i Mellemasien boende Folkeslag slutter sig nærmest til Russerne. En Mængde af dem taler ret flydende russisk, og de holder meget af at betjene sig af dette Sprog. Derimod synes deres Levevis aldeles ikke at lade sig paavirke af den russiske Invasion. Byen har flere Kirker, der ligger idyllisk imellem frodige Lunde af Akasier og Frugttræer, og er Sædet for en russisk Erkebiskop. Naar man saa den gamle, værdige russiske Bisp i sin hvide Dragt vandre om imellem Akasierne, kunde det ikke undgaas, at Tanken fløj et stort Spring baade frem og tilbage, nemlig tilbage til den Tid, da Merv var et kristent Rige eller i alt Fald havde store kristne Menigheder, og fremad til en Tid, da det nuværende kristne Rige maaske atter maa bukke under for en Dshengiskhan.

Meru, Maru eller Merv omtales i de tidligste Tider af den ariske Races Historie. Balk, Merv og Seistan

var Pladser, hvor Iraniernes Historie begyndte, og Landet var kendt af Grækerne som Margiana. Turkomannerne betragtes som Efterkommere af Oldtidens Parthere, hvilket er sandsynligt, men ikke beviseligt. Merv blev besøgt af Alexander den store, og Antiochus Nicator herskede ved Murghab. Den var Sædet for en kristen Erkebiskop af den nestorianske Kirke under Sassanidernes Dynasti af de zoroastriske Konger i Persien. Formodentlig maa der kunne findes Løvninger af de talrige kristne Kirker, der maa formodes at have ligget her, da der til Tider endog har været ansat to Erkebiskopper. Løvninger af kristne Kirker skal efter Beboernes Sigende findes Vest for Merv i Persien. Det fortælles, at Dshengiskhan i det 13de Aarhundrede ødelagde den kristne By, som laa paa den nuværende By Julfans Plads. Araberne indtog Merv c. 666 eft. Chr., og paa denne Tid fandtes her en kristen Erkebiskop. I Araberherredømmets Tid beboedes Oasen af Salor- og Sarukturkomannerne. Khalifen af Bag-

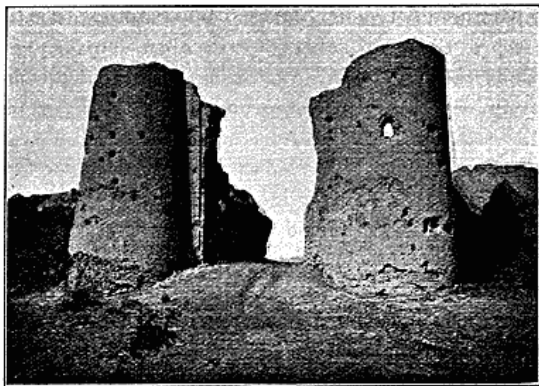
dade Hodekhalifen kaldte Merv som Hovedstad. Den 25. Februar 1221 blev Merv indtaget af Mongolhæren under Tului, en Søn af Dshengiskhan, og Befolkningen paa faa Undtagelser nær slaet ihjel. Ibn-ul Ether fortæller, at 700,000 døde Legemer blev talte, hvilket sandsynligvis eller snarere selvfølgelig er en stor Overdrivelse; men det tyder paa, at Merv har været talrig befolket. Merv blev tappert forsvaret af Bairam Ali Khan, der tilhørte Kadsharfamilien, som nu hersker i Persien. Han blev indsat her af Shah Tamasp for at forsvare denne yderlig liggende Provins, da Kadsharerne var berømte for deres Mod og Krigsdygtighed. Under de Forvirringer, der herskede efter Nadir Shahs Død, blev Merv erobret fra Perserne af Beg Djan eller som han kaldes Emir Mâsum af Bokhara 1784. Bairam Ali Khan, efter hvem de udstrakte Befæstningsanlæg ved den nuværende russiske Jærnbane-station er opkaldte, blev dræbt udenfor Byen, og hans Søn Mohamed Hussein Khan, der er berømt for sit tapre Forsvar, under hvilket endog Kvinderne kæmpede med, blev taget til Fange og sendt til Bokhara. Siden den Tid gik Merv Oasen stærkt tilbage. Emiren af Bokhara opbrød den store Dæmning, der stemmede op for Murghab; idet han derved haabede at lave en Ørken, som Perserne ikke kunde overskride. I nogle Aar hørte Merv nu til Bokhara, men blev herefter taget af Khanen af Khiva, som General Abbott fandt boende i en ussel Landsby i Oasen 1840. Salor- og Sarukturkomannerne lejrede paa den Tid her, og Byen, hvori Khanen boede og som bestod af c. 100 Jordhytter, var i

Sarukturkomannernes Besiddelse. Denne By blev ødelagt af Tekketurkomannerne, der omkring 1830 begyndte at bosætte sig i Oasen og efterhaanden drev Sarukturkomannerne op langs Murghab til Egnen ved Jelatan (Tekke el. Takka [sartisk] betyder en vild Ged). Turkomannerne i Askabad og Merv kaldes alle af Russerne Tjekinser eller Gedebukketurkomanner. Naar det under de her omtalte Krige har været berettet, at Merv blev indtaget o. s. v., har Kampen drejet sig om Koushid Khan Kala eller Fæstningen ved Stationen Bairam Ali. Tekketurkomannerne, der bosatte sig i den bedste Del af Landet, byggede imidlertid et nyt stort Fort nordvest for Sluserne ved Koushid Bend, som hedder Porsu Kala. Dette er efter al Sandsynlighed bleven ødelagt af Perserne i 1857 og 1860. Det vestlige Transkaspien hørte allerede fra 1870 til Rusland; 1880 og 81 blev Achal Oasen, Gök Tepe (grønne Høj) og Askabad erobret, og 1884 stillede Merv Oasen sig frivillig under Rusland. 1885 fandt en Forsættelse af den tidligere Oasen, ved hvilken Murghabdalen til et Stykke ovenfor Pandsh-Deh overgik til Rusland.

Ved Overgangen til Rusland har Merv mistet en Del af sin tidligere Uhygge; den frygtede Feber, der er værre her end i Mellemasiens øvrige Oaser, vil aldrig forsvinde herfra paa Grund af den kunstige Vandning af de sumpede Rismarker, og der er rigeligt af Moskitoer til at lede Feberen fra det ene Individ til det andet, men selv uden Myggene vilde der sikkert være Feber; den umaadelige Hede og Tørke om Sommeren i Forbindelse med adskillige for Mennesker og Dyr ubehagelige Insekter, vil for stædse plage Oasen; men Røveriet og de græsselige Slavejagter er ophørt, og der hersker nu Fred i Merv ovenpaa Aarhundreders modbydelige Grusomheder. En af Turkomannernes Hovedindtægtskilder var Slavehandelen; de opgav den nødig, og først efter længere Tids Forløb lykkedes det Russerne at bringe den helt til Ophør; dog foregaar endnu Røveri af Kvinder hist og her, ligesom paa andre Punkter i russisk Mellemasien, som det er svært at komme til Livs. Fra Persien, Afghanistan og selv fra Indien hentedes Mængder af Slaver, som afsattes til Khanerne i Khiva, Emirerne i Bokhara og de vekslende Khanater i Turkestan. Man vil heraf se, at den Blanding af Befolkningen i Mellemasien, som Turkomannerne have besørget ved deres Slavehandel, er ret betydelig. Mange af de iranske Typer, man træffer nu til Dags i Khiva og Bokhara, og som i

Skønhed og Intelligens langt overgaa den tyrkiske Race, er frigivne Slaver eller deres Efterkommere.¹⁾

Foruden det russiske Merv findes især langs Jærnbanen en Del russiske Kolonier, saaledes i Mail Khan, Amanshah, Gök Tepé, ikke at forveksle med den bekendte Gök Tepé nordvest for Askabad, og i Bairam Ali. Disse anlægges efterhaanden i Stil med Merv med Akasieplantninger, og alle kan de bedst beskrives som Akasieplantager, hvorimellem Husene list og her titter frem; thi saaledes tager de sig ud. Russerne driver ret stor Handel med de Indfødte, de opkøber deres prægtige Tæpper, Faareskind, Uld, Bomuld og Tobak og sælger dem til Gengæld europæiske Sager, især spraglede Manufakturvarer og Te fra Moskva. Som paa mange andre Steder spiller Jøderne en Rolle som Handlende. Fra Arilds Tid har de drevet Handel i Merv; idet de altid stillede sig under en eller anden Høvdings Beskyttelse. I det russiske Merv er det næsten altid Jøder, der handler med turkomanniske Produkter, vel at mærke asiatiske Jøder, eller Armenerne. De har nu opslaaet deres aabne Boder i de russiske Byer og forhandler herfra næsten alt hvad Turkomanerne producerer lige fra Tæpper til Vandpiber. Ellers kan man ikke købe turkomanniske Varer i russisk Merv, men maa søge dem paa Markedet ved Koushid Khan Kala, der afholdes to Gange om Ugen, og det staar man sig altid ved, naar man har Tid dertil.

Indgangen til Fort Bairam Ali.

Overalt omkring i Oasen træffer man Rester af fordums Borge, som byggedes til Beskyttelse for Lejrene, og indenfor disse ligger Ruiner af Moskéer,

¹⁾ Iranerne er imidlertid Mellemasiens oprindelige agerdyrkende Befolkning.

Paladser, Badeanstalter, Mausoleer og Gæstehuse. Fæstningsmurene bestaar af mægtige Lervolde med Taarne af konisk Form som næsten overalt i Mellemasien, da Leret ikke staar godt med skarpe Hjørner. De fleste Bygninger er opførte af Ler og soltørrede Mursten; men i Taarnene, der altid har to eller tre Etager med Skydehuller, er der som Regel ogsaa anvendt brændte Sten. Flere Moskeer og Paladser, som nu ligger i Ruiner, har været byggede helt af brændte Sten og prydede med glasserede Tegl og Teglmosaik. Udenfor Murene findes altid en dyb Grav, der vel, naar det har været muligt, har været fyldt med Vand, men som under alle Omstændigheder har vanskeliggjort en Bestigning af Murene. I det ene Hjørne af de som Regel kvadratiske Fæstningsværker ligger Citadellet eller Reduiten, der havde det stærkeste Forsvar. At opregne alle de Fæstninger, mindre og større, af hvilke man i Oasen træffer Ruiner, vilde være for omstændeligt her. Jeg skal derfor kun anføre de vigtigste og største, der har spillet en Rolle i Historien, og som jeg selv har besøgt. De grupperer sig om Jærnbanen og er: Koushid Khan Kala, Porsu Kala, Bairam Ali, Sultan Sandshar, Giaur Kala og Taïm Kala. De tre første har vi allerede omtalt; af de sidste skal Sultan Sandshar være bleven ødelagt c. 1221 af Tului Khan, Dshengiskhans Søn og Giaur Kala af Araberne i Slutningen af det 7. Aarhundrede. Nord for Sultan Sandshar ligger Rester af Jordvolde, der menes at stamme fra en Fæstning anlagt af Alexander den store, en befæstet Lejr paa hans Vej til Indien, og som kaldes Iskandar Kala (Iskandar er det asiatiske Navn for Alexander), og umiddelbart Øst for denne ligger store Rester af et Karavanseraï med Khodsha Jusuf Hamadanis Grav. Terrænet ved Bairam Ali er overalt besaaet med Ruiner, imellem hvilke der altid vandrer en Del Indfødte, som søger efter Skatte og virkelig ogsaa finder saadanne, især i Form af gamle Mønter. Giaur Kala, Iskandar Kala og Sultan Sandshar er alle byggede i kvadratisk Form med en Omkres af fra 1—1½ Km. De Dele af Murene, som endnu henstaar ubeskadigede har en Højde af c. 10 Meter. Fort Bairam Ali (opmaalt af mig i 1896), der bestaar af to sammenbyggede Kvadrater, ligger c. 700 Meter ØNØ. for den russiske Station af samme Navn. Hele Komplexet har en Omkres af c. 5 Km. Indgangsportens Højde (Sydvestsiden) er 5½ Meter, dens Bredde 4 M. 15 Ctm., Højden op til den indre Voldgang, der forbinder Taarne og Bastioner med hverandre er c. 6 Meter og Porttaarnene staar endnu i en Højde af 11½ Meter, Taarnene har 3 Etager Skydeskaar, Gravenes

Bredde er c. 50 Meter og deres nuværende Dybde 5 Meter. Alene Sydvestfronten havde 11 store koniske Taarne til Dels byggede af brændte Sten, saa man vil heraf kunne slutte, at Fæstningen har været og er endnu ret imponerende, og kunde rumme adskillige Telte. I det vestlige Kvadrat ligger mange Rester af Huse, Kanaler og Bade. Det østlige Kvadrat, hvori der findes et Citadel i det nordøstlige Hjørne samt i Midten Rester af en smuk Moské bygget af brændte Sten, er en Fæstning for sig, der kunde forsvares uafhængig af den vestlige. Her boede rimeligvis den fornemste Høvding med sine mest betroede Folk, medens Resten af den til Stammen hørende Lejr var indkvarteret i den vestlige Fæstning, da det sikkert nu og da har været nødvendigt for Høvdingen at kunne forsvare sig imod sine egne Undersaatter. Egentlige Konger fandtes ikke iblandt Turkomannerne; kun i krigerske Tider og paa Togter valgte Stammehøvdingerne et fælles Overhoved, hvis Indflydelse da altid

Sandshar ligger Sultan Sanshars Grav i et stort Mausoleum, der med sine betydelige Rester af Hvælvinger, Nisher og Portaler er et smukt Minde fra gammel-islamitisk Tid. Det hele er særdeles seværdigt og staar som et vægtigt Bidrag til Oasens Historie. Man ser af de mægtige Ruiner, at Merv har været et Rige, om man saa kan sige, som de omboende Landes Regenter maatte regne med, især henset til Turkomannernes Tapperhed, og Befolkningsantallet maa til alle Tider have været betydeligt.

Klimaet i Merv Oasen er, som man kan tænke sig et excessiv kontinentalt. Nedenstaaende Tabel er udtaget af den russiske Aarvog for 1897 over de Observationer, der er foretagne paa de meteorologiske Stationer i Merv og Bairam Ali.

Merv.

	Mid. Temp.	Maks. Temp.	Min. Temp.	Dage med ubeskyet Himmel	Dage med Sne	Lyn
Januar	- 0,6	17,3	- 19,7	5	5	0
Februar	3,3	18,6	- 16,1	3	2	0
Marts	7,6	28,0	- 7,5	4	3	0
April	16,0	32,3	1,8	6	0	2
Maj	24,2	42,6	11,6	5	0	2
Juni	27,4	41,6	10,4	21	0	1
Juli	29,7	45,1	16,3	20	0	1
August	27,2	41,2	11,0	29	0	0
September	23,0	38,4	8,8	24	0	0
Oktober	14,4	32,5	0,7	25	0	0
November	9,7	31,7	- 3,5	7	0	0
December	4,5	21,9	- 8,5	2	2	0

Luftens rel. Fugtighed er kun observeret fra Maj til December. Den bevæger sig Kl. 7 Fm. fra 48 % i Juni og Juli til 88 % i December; Kl. 1 fra 23 % i Juni, Juli og August til 68 i December, og Kl. 9 Em. fra 43 % i Juni og August til 82 % i December. Vindretningen er kun observeret i November og December og viser hyppigst NW., derefter SE. og E.

Bairam Ali

	Mid. Temp.	Maks. Temp.	Min. Temp.	Dage med ubeskyet Himmel	Dage med Sne
Januar	- 1,6	16,0	- 22,3	7	2
Februar	3,2	17,9	- 18,2	4	1
Marts	7,3	28,2	- 7,6	6	2
April	15,7	31,8	0,8	11	0
Maj	24,6	42,8	9,9	13	0
Juni	28,3	41,4	9,8	23	0
Juli	31,5	45,2	16,5	23	0
August	29,0	43,2	12,6	31	0
Oktober	14,9	32,8	ikke obs.	23	0
November	9,9	32,4	4,1	14	0
December	4,4	22,8	11,2 ?	1	1

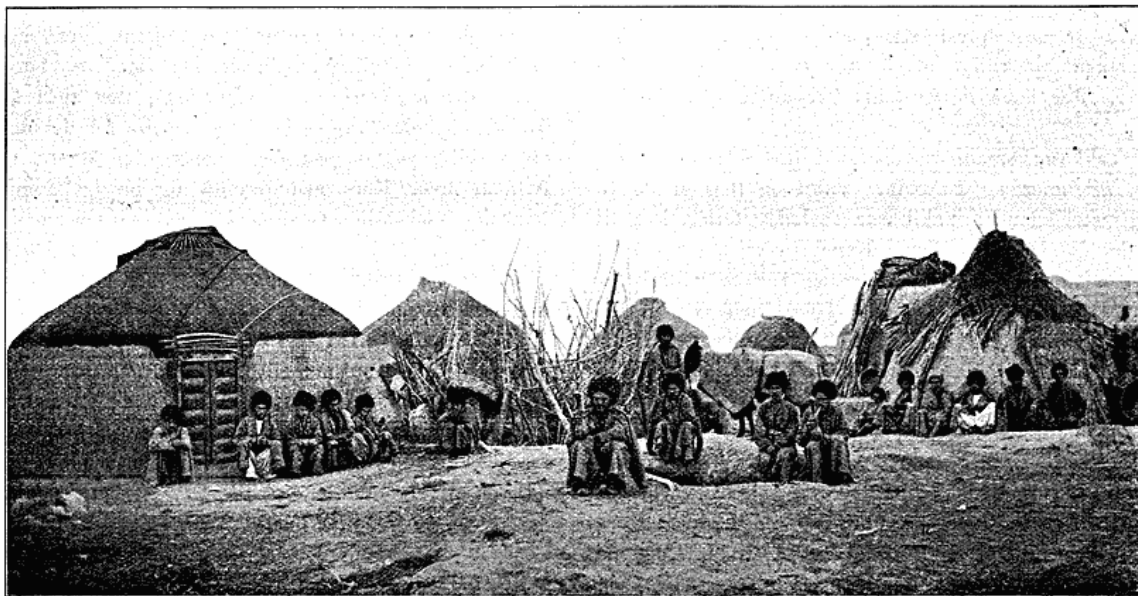
(Temp. er C.)

Vindretningen fra Marts til Oktober overvejende N., NW., el. NE., den sidste mindre hyppig. I Januar, Februar, November og December skiftende Vinde; ingen Storme.

Som vi ser af disse Observationer, er Middeltemperaturen betydelig. Maks. Temperaturen naar lige fra April til i November 30° C. eller derover, og i Maanederne Juni, Juli, August og til Dels September hersker der en ofte næsten uudholdelig Hede. I enkelte Sommere stiger Temperaturen ikke sjælden til 50° eller derover, og de lejlighedsvis Vinde, der farer hen over Oasen, bringer ingen Lindring i saa Henseende, men gør tværtimod Forholdet endnu værre, da de kommer fra de ophedede Ørkener. Naar et Vindstød pludselig farer frem, er det, som om Flammerne fra et Baal slog en i Ansigtet, og man har en Følelse af, at Luften omkring en er gaaet i Brand. Himlen er, som vi se om Sommeren, næsten altid skyfri; de faa Skyer, der nu og da vise sig for en Observators Øje, har ingen Betydning hverken for Nedsættelsen af Temperaturen eller til at hindre den natlige Udsstraling. Den sidste er særdeles betydelig, som vi se af Forskellen imellem Min. og Maks. Temp., der altid er c. 30° C. eller derover. En saa stor Temperaturforandring fra Dag til Nat vilde i et fugtigt Klima virke frygtelig. Man tænke sig blot, at Temperaturen

f. Eks. i Danmark, fra 20° C. paa en Sommerdag, om Natten faldt til $\div 10^{\circ}$ C. Men i Merv Oasen virker denne Temperaturforandring ikke særlig skadelig; thi Luften er enorm tør om Sommeren. I de her anførte Observationer gaar den relative Fugtighed midt paa Dagen i Juni, Juli og August ned til 23 %. Desværre foreligger der kun faa Observationsrækker over Luftens rel. Fugt. fra de forskellige russiske meteorologiske Stationer i Mellemasien. Grunden hertil er, at det er meget vanskeligt at finde dertil kvalificerede Observatører imellem Befolkningen i disse Kolonier. Vinteren er meget kort i Merv, Snefaldet er sjældent og kortvarigt. Sneen bliver sjælden liggende ret længe;

til. Foruden de her nævnte Stammer findes flere andre til Turkomannerne hørende med forskellige Navne; men de nomadiserer andre Steder i Transkaspien, omkring Khiva og langs Amu Darja, altsaa udenfor Merv Oasen. Foruden i Merv Oasen findes tillige en Del Tekketurkomanner i Oasen Tedshend. *Tekketurkomannerne* deler sig i to store Hovedstammer, den ene, som kaldes *Otamish*, bebor den vestlige Del af Oasen, og den anden *Tochtamish* den østlige Del. Efter hvad den bokharske Beg Mirza Abdul Khader, der paa Emiren af Bokharas Befaling fulgte mig paa mine Rejser i 16 Maaneder, berettede mig, skal disse Navne være opstaaede paa følgende Maade: „Ot“ er det tyr-

Turkomannerlejr i Merv Oasen.

dog saa jeg i December 1896 Kameler vade i Sne her til midt paa Benene, og det saa ret trøstesløs ud for de Indfødtes lave Telte, der tegnede sig som Muldvarpeskud paa den hvide Sneflade. Elektriske Udladninger er sjældnere, og det siges, at Lynene aldrig gør Skade; rimeligvis fordi de udlader sig i Luften uden at naa Jorden.

De Indfødte. Af den indfødte Befolkning i Oasen er Tekketurkomannerne langt de overvejende, de bebor den centrale og bedst vandede Del, medens Salor og Sarukturkomannerne besidder Terrænet omtrent fra Slusen Koishud Bend over Jelatan ad Kasakli Bend

kiske Ord for Græs og Hø, hvorefter Otamish skulde betyde de nomadiserende; medens Tochtamish skulde komme af det tyrkiske Ord Tochtamak, der betyder at gøre Ophold, tage fast Bopæl etc., hvorefter Tochtamish skulde betyde de fast bosiddende. Baade „Ot“ og „Tochtamak“ er saa almindelig brugte tyrkiske Ord i Mellemasien, at der ikke kan være Skygge af Tvivl om, at den her angivne Oversættelse er fuldt korrekt, men om Udlægningen af Stammenavnene er det, maa foreløbig staa for den bokharske Begs Regning. Jeg fristes til at tro, at denne dog ogsaa er rigtig, idet nemlig Begens Forklaring bekræftes af de faktiske Forhold, som han ikke kendte. Vel er nem-

lig begge Stammer Nomader og bor i Telte, men som vi har set, driver de tillige betydeligt Agerbrug og særlig de i Egnene af Oasen fra Koushid Khan Kala imod Øst, hvori Tochtamish lejrer.¹⁾

Da Jorden her er saa frugtbar paa Grund af rigeligere Vanding end i den vestlige Del, er mange af Teltbyerne ligefrem voksede fast til Grunden og flyttes saa godt som aldrig. De fleste er altsaa blevne stadig rastende Nomader eller teltbeboende Agerdyrkere. I denne østlige Del findes ogsaa alle de store gamle Fæstninger, hvilket tyder paa, at det har været Nomadernes Hensigt at slaa sig til Ro her for stødse. Heraf kunde Benævnelsen Tochtamish i Betydningen af de Tekker, der slog sig til Ro, vel tænkes at være kommen, og Forklaringen stammer fra en Indfødt der tilhørte de mest oplyste Klasser i Mellemasien, og som beherskede adskillige af de her talte Sprog og Dialekter. Jeg lader derfor hans Udtydning gaa videre.

Tekketurkomannerne deles i fire Klasser, Vakil, Beg, Sitshmez og Bakshih. Vakil og Beg er de to mægtigste Klaner; Vakil har saaledes første Ret til Vandet fra Murghab, deres Kanaler skal først fyldes. Hver Klan er delt i Familier, og i hver Familie er der et Overhoved, som hedder khet-khodá (Husherre). I nogle Klaner er en eller anden Familie den mægtigste, saaledes f. Eks. Familien Koushid Khan. Under faretruende Omstændigheder udvalgte disse khet-khodás en Person til Høvding, som tilhørte en af de mægtigste Familier, men naar Faren var forbi, var ogsaa Høvdningens Indflydelse det. Turkomannerne var alt for frihedselskende til at ville staa under nogen Kontrol. Efter Russernes Erobring af Merv blev dog de i Krigen mod dem anførende Høvdinge stadig i en Slags Funktion som saadanne. Flere af dem fik russisk Officersrang og Pension for Livstid, idet Russerne jo rimeligvis saa deres Fordel ved at have saadanne til dem knyttede Mellemænd imellem sig og de Indfødte.

Jeg besøgte Merv Oasen i Foraaret og Forsommeren 1896, i December 1896, i Juni 1898 og i Juni 1899 og havde derved Lejlighed til at gøre godt Bekendskab med Turkomannerne og deres Lejre. Paa mine Rejser i Mellemasien var jeg begunstiget af særdeles stor Protektion fra de russiske Myndigheders Side, i hvilken Anledning der ogsaa ofte af de Ind-

fødte vist mig en udsøgt Gæstfrihed. Dette havde selvfølgelig sine store Behageligheder, men kunde tillige virke generende i Henseende til at faa det rette Indtryk af Befolkningens Karakter. Naar Ekspeditionerne da ikke derved udsattes for Fare, undgik jeg saavidt muligt at benytte mig af russiske Anbefalinger o. s. v., og her i Merv gjorde jeg aldrig Brug af saadanne, men gik altid omkring som almindelig Turist, enten alene eller i Følge med mine Medrejsende, ud til en eller anden Lejr, og jeg fik det Indtryk overalt, at de Indfødte var særdeles gæstfri. Ganske i Mod sætning til Kirgisernomaderne, der ofte modtog os med skulende mistroiske Blikke, navnlig naar vi ikke ved en indfødt Ordonnans i Forvejen var anmeldte, fik vi altid en behagelig aaben Modtagelse hos Turkomannerne. Naar vi nærmede os Teltene, kom nogle af Mændene velvilligt smilende hen imod os, for det første for at befri os for Hundene, der altid kom farende i hele Troppe løs paa os, og for det andet for at hilse paa os paa deres sædvanlige Manér, med Armene over Kors paa Brystet og en let Bøjning. Paa det sædvanlige Spørgsmaal, om vi maatte have Lov til at se deres Lejr, svarede altid beredvilligt: „Ja, vær saa god.“ Vi spaserede rundt i Lejren, saa deres Telte, mønstrede nogle af deres Heste, som de er meget stolte af at vise frem, vi saa deres Kvinder, der utilslørede ganske rolig gik omkring som ellers, nogle af dem blev sendt ind i Teltene for paa vor Anmodning at vise sig igen i deres Højtidsdragter og for at vi kunde fotografere dem, Tæpper blev bredt ud, for at vi kunde se disse deres prægtige Produkter, der navnlig i Soliditet overgaar Alverdens Tæpper, og Besøget endte altid med, at en eller anden af de Indfødte indbød os til at drikke Te, spise Meloner og Frugter i hans Telt, hvilket vi selvfølgelig modtog, da det modsatte vilde blive optaget som en stor Fornærmelse. Hos Kirgisernomaderne havde man altid Følelsen af, at de kun nødigt modtog os i deres Lejr; thi enten vist der os slavisk Underdanighed eller ogsaa saa sure Ansigter, som Kirgiserne er Mestre i, og saa afvisende Miner, at man var ganske klar over, at de ønskede en Pokker i Vold. Hos de store velvoksne med militær Anstand af Naturen udstyrede Turkomanner befandt man sig paa en helt anden Maade. En vis fornem Velvilje, som tydelig lod forstaa, at man i Lejren vilde blive behandlet hæfligt, i Forbindelse med en smilende Reserverethed, der paa samme Tid oplyste en om, at Turkomannerne mindst betragtede sig som Ligemænd med Evroperne, gav en behagelig Følelse af Tryghed, samtidig med at den

¹⁾ Næsten alle Nomader, saaledes ogsaa Kirgiser, driver lidt Lejlighedsagerbrug, idet de paa deres Træk ofte saar Korn paa dertil egnede Steder i Bjærgene, som de saa hester paa Tilbagevejen.

overbeviste en om, at man havde at anmode og ikke at befale eller bruge Magtsprog.

Ligesaa grusomme som Turkomannerne kunde være i Krig og paa deres Slavejagter, ligesaa gæstfri har de altid haft Ord for at være. Saaledes skriver O'Donovan, der besøgte Merv i 1882: „De er meget gæstfri, en Muselmand har Ret til 9 Dages Gæstfrihed, en Vantro til 3 Dages. Kommer man til et Telt, bliver man stedse opfordret til at spise, i Reglen faar man da gattuk, en Slags Tykmælk. Kun at spise lidt er en Uhøflighed mod Værten, at forlange mere er en udsøgt Høflighed. Efter Maaltidet maa man vise sin Dannelse ved at takke baade Allah og Værten (dette er almindeligt overalt hos Muhamedanerne i Mellemasien). Etiketten fordrer, at man straks efter Maaltidet holder Hænderne samlede som en aaben Bog foran sig og ser ned i dem under en sagte Mumlen (Bøn). Derpaa adskilles Hænderne, Albuerne holdes til Hofterne, og man udraaber dæmpet, men med Følelse „El hamd Lillah!“ Derefter stryges Skægget skiftevis med højre og venstre Haand, idet man samtidig forsigtig ser bagud over højre og venstre Skulder, om ikke Satan (shajtan) skulde lure. Nu har man gjort sin Skyldighed mod Gud og maa da vise Værten Høflighed ved at puste, støde op og sukke for at tilkendegive, at Maaltidet har været rigeligt.“

Den samme Erfaring har jeg gjort paa mine Rejser blandt Turkomannerne. Nu ved mange af dem meget vel, at Evropæerne ikke bruge at gøre Opstød efter Maaltidet; de smiler, naar man iagttager deres Høflighedsformer, men sætter dog stor Pris derpaa. En Dag i Sommeren 1899 tog vi ud til en Turkomannerhøvding, der var vel kendt som en tapper Anfører mod Russerne i Slagene ved Gök Tepé; vi kom just i den varmeste Middagstid, da Vinden slog glødende Luftflammer ned imellem Teltene, alle laa og sov, og kun nogle gamle Kvinder puslede omkring i Lejren. Vi spurgte dem om, hvor Høvdingen boede, og blev af et Par tililende Mænd høfligt vist hen til hans Telt. Den gamle Graaskæg laa og sov under et Moskitonet i Kibitken, som Russerne kalde Teltene, og tværtimod at blive gnaven over vor Forstyrrelse af hans Middagssovn, beordrede han øjeblikkelig sine Kvinder til at bringe Te og Frugter frem, og snart fik vi en længere Samtale i Gang, hvilken væsenlig bestod i et af ham afleveret længere Foredrag om hans Deltagelse i Kampene mod Russerne, der endte med følgende sørgmodige Udtalelse: „Nu er jeg gammel og kan næppe gaa paa Grund af Gigt, jeg faar 60 Rubler om Maaneden i Pension af Rusland, men den Gang

kunde jeg bruge Sablen fra Hesten i Spidsen for mange Tusind Mand.“

Den gamle Høvding's Yndlingshustru i Festdragt udenfor Teldøren.

Hans Telt var indvendig opfyldt langs Væggene af Stabler af Vattæpper, vævede Tæpper, Læderkasser til at bæres i Balance paa Kameler og Heste, Poser af Skind og vævede Stoffer. Rundt om paa Kibitkens Stel hang Mængder af Ridetøj og Sadler, og paa Stænger midt i Teltet var anbragt en prægtig Samling af Krum-sabler og Dolke med Sølv- og Guldfor-siringer. Mange af Klingerne var af fortræffeligt Staal og prydede med indhamrede Sølv- og Guldtraade i forskellige Mønstre eller med Indskrifter, der viste, at de stammede fra Persien. I Mellemrummene imellem Tæppebunkene stod Træfæde, Messingkander, fortinne Kobbarskaale og kinesiske Porcelænskaale opstillede, saa der var kun ringe Plads tilovers til Høvdingen at hvile paa og til hans Gæster. Da Maaltidet var endt, viste han os sine Tæpper og Vaaben, lod os fotografere sine fire

Hustruer i deres Festdragt, samt lod sine Folk vise os sine bedste Heste.

Paa lignende uanmeldt Maade besøgte jeg i 1896 en Turkomannerhøvdings Lejr tæt ved Ruinerne ved Bairam Ali. Høvdingen, der hed Kurbân viste mig samme Gæstfrihed som den før omtalte. Han boede i sin særlige lille Fæstning; idet han omkring sine egne Telte havde ladet opføre en høj Lervold. Han havde fire legitime Koner og en Slavinde, som hver havde deres Telt med et prægtigt Udstyr af Tæpper og andet Tilbehør. Jeg havde her blandt meget andet Lejlighed til at se en Samling prægtigt Ridetøj; ingen ofrer saa meget paa sin Hests Udstyr som Turkomanneren. (Med Undtagelse af et Telt har jeg til Nationalmuseet hjembragt Eksemplarer af næsten alt, hvad Turkomannerne producere; de findes i en særlig Samling i Etnografisk Museum). Et Par Dage i Træk opholdt jeg mig eller rettere red ud til Kurbân for at bese om muligt alt hvad der fandtes af Teltudstyr og Husredskaber i Turkomannerlejrene, og jeg skal i det følgende beskrive en saadan Lejr i Hovedsagen.

Kurbân med sine Hustruer i sin Lejr.

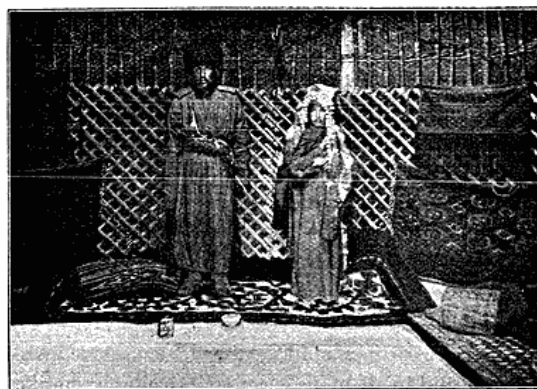
Turkomannernes Teltlejr. Turkomannernes og Kirgisernes Telte er i Hovedsagen ganske ens; de er runde med hvalvede Tag, bestaar af et Stel af Træpinde og er beklædte med Maatter, Filt eller Skind eller alle tre Dele. I Detaillerne er de imidlertid noget forskellige, og navnlig er de i Henseende til Forarbejdelse og Udstyrelse ganske forskellige. Ingen af Mellem- eller Centralasiens Nomader har saa smukke Telte som Turkomannerne, alt er lavet og sammenstillet her med Omhu, og er tillige endnu solidere end de mest velhavende Alaikirgisers (bo i Alaibjærgene Nord for Pamir), der ellers gaa for at være Turkestans bedst forsynede Nomader. En Turkomannerlejr

forholder sig til en Kirgiserlejr som solide engelske Varer til billigt tysk Fabrikarbejde. Kirgisernes Produkter er endda særdeles solide, men Turkomannernes overgaa dem betydeligt. Naar man kommer fra et russisk Lerhus i Merv ind i et af de velhavende Turkomannernes Telte, vil enhver foretrække dette til Bolig fremfor Lerhuset og for Armeniernes snavsede Hoteller. Den lodrette Del af Teltet bestaar af et Træstel, der er saaledes indrettet, at det let kan slaas sammen; det kan nemlig deles i 6 til 7 Flager, der hver for sig ligner et Træstakit eller Dele af en sammentrykkelig Servietring; utallige tynde Tværribber bindes hver for sig ved forskellig farvede, flettede Snore fast foroven i en Trækrans, der danner Luft- og Røghul i Teltet. Ribberne holdes yderligere sammen og forhindres i at vende sig ved brede i Mønstre vævede Baand og Snore, som dels gaar rundt om Teltet dels krysser Teltets Loft, hvilket tager sig særdeles godt ud. Det lodrette Træstel beklædes udvendig med Maatter flettede sammen af Rør, og Taget beklædes med hvidt eller brunt Filt eller undertiden med Skind. I den hede Sommer anvendes tynde Rørmaatter om Teltet, men om Vinteren sættes flere Lag Maatter over hverandre, undertiden tækkes hele Teltets lodrette Del med Rør eller ogsaa, men sjældnere hos Turkomannerne, beklædes ogsaa Rørmaatterne med Filt. Tagets Dække bestaar af flere Stykker Filt, der presses sammen over det hvalvede Stel af Træribber. Gulvet, det vil sige Jorden inde i Teltet, belægges med Siv- og Rørmaatter og ovenpaa disse lægges et Lag af Filt-tæpper. Hos de velhavende lægges atter ovenpaa Filt-tæpperne vævede Tæpper. Teltets Vægge behænges med Filttæpper eller med vævede Tæpper, og her findes altid anbragt nogle store Poser af Tæppetøj, hvori gemmes forskellige Husredskaber. I Mændenes Telte hænger, som før beskrevet i den gamle Høvdings Telt, Sadel, Ridetøj og Vaaben o. s. v. Husherrens og Hustruens (Yndlingshustruens) Leje er altid lige overfor Teltets Indgang, dette bestaar som altid hos Nomaderne af flere Lag Tæpper; uldne Tæpper en Art Høstdække bruges til Overdække, og Pøller af Skind, Fløjel eller Silke mangler aldrig. Naar nogen hydes til Sæde i et Telt bredes flere Tæpper over hverandre til ham, og Pøller lægges frem til Anbringelse under hans Albuer. Naar der paa de store fortinnede Kobber-, Messingfade eller Bakker bringes Mad eller Frugter og Te frem, bredes altid en Dug midt i Teltet. Hos de velhavende er denne af Silke og ellers af spraglet Bomuldstøj. Som man ser danner Tæpper og Tæpper i det uendelige Teltets Møbement. Tjekinjerne til-

virker tre Slags Gulv- og Vægtæpper, nemlig Filttæpper, en Slags faste, haarde Tæpper uden Luv og de egentlige Gulvtæpper med meget kort Luv. De sidste er bekendt overalt under Navnet Tjekinsertæpper; de er altid holdt i en rødlig Bundfarve med hvide, blaa eller grønne Mønstre, i Reglen geometriske Figurer. De er ganske utrolig stærke, og Farverne holdbare; men de bedste staar ogsaa i selve Merv i en Pris af c. 80 Kr. pr. Kvadratalen.

Teltderens Karm bestaar af sammenføjede Træstykker, der ved Snore til alle Sider holdes paa sin Plads, og Lukket dannes af en Dobbeltdør af Træ med mange Felter, der undertiden er udskaarne i Figurer i persisk Stil. Hos nogle hænges som hos Kirgiserne kun et Tæppe foran Døren, men de fleste Turkomanner har Trædøre for deres Telte, og især da om Vinteren. Denne Trædør er ogsaa et Tegn paa, at Turkomannerne er paa Overgangsstadiet imellem Nomader og Stadbeboere; thi de vilde ellers sky en saadan vanskelig transportabel Genstand som en Dør og nøjes med det nedhængende Tæppe som alle andre omstrejfende Nomader. Hos de rige Kirgiserstammer i det østlige Alai findes ligeledes ofte Trædøre for Teltene; men disse flytte ogsaa sjældnere Lejrene, da Græsgangene omkring dem altid er tilstrækkelige til deres Hjorder. En vel udstyret Turkomannerlejr er da heller ikke saa let flyttelig en Genstand. Medens de paa Stepperne i Turkestan og Pamir omstrejfende Kirgiser i Løbet af en Times Tid bryde op med hele deres Habengut, tager det en Dags Tid eller mere for Turkomannerne. Dog er der selvfølgelig i Randen af Oasen ogsaa fattigere Stammer, hvis Teltbyer som Følge af deres Fattigdom er af lettere Konstruktion end dem, der danner Nomadebyerne i den frugtbare og velvandede Del af Oasen. Foruden de omtalte bikubeformede Telte findes altid i Lejrene andre Telte eller Huse dannede af Maatter i alle mulige Former, som anvendes til Stalde og til at anbringe Agerbrugsredskaber i. Enkelte Familier bor endog om Sommeren i saadanne Maattehuse for ikke at have Ulejlighed med at flytte de mere solide Telte, og Hyrderne paa de længst bortliggende Græsgange har ofte kun til Hus et Tag af Maatter, der hviler paa nogle nedrammede Træstolper. Herunder findes Skygge for Solen, og med et Moskitonet over sig og et Par Tæpper til at hylle sig ind i om Natten er en Turkomannerhyrde tilfreds; undertiden maa han endog være det uden disse Beskyttelsesmidler og nøjes med at lade en Kaftan agere baade Moskitonet og Overdyne. Regn behøver han ikke at frygte om Sommeren. Ude imellem Rørskovene

og Tamarisk- og Tjørnebuskadset møder man ellers overalt disse Skærmstage, hvis Beboere, Hyrderne, med deres høje Pelshuer i Afstand tager sig ud som en Trop hvilende Gardister.

Kurbân og hans Yndlingshustru i deres Telt.

Turkomannerne's Husrædskeer bestaar af den store fortinnede Kobberkedel, som ufravigelig findes paa sin Jærntrefod i hvert Telt, og hvori Maden koges over et Baal i Midten af Teltet; desuden haves Fade, Skaale og Truge af Træ, Vandbeholdere af store tørrede Græskar eller af Skind, Bakker, Skaale og Kander af fortinnet Kobber og Vidiekurve i mange forskellige Former, især dog i Form som vore almindelige Hundekurve. Metalkanderne har her i Merv en ganske særlig Form forskellig fra de øvrige i Mellemasien. Selve Kanden har Hjerteform og ender foroven i en lang smal Tud, hvorigennem Vandet fyldes paa. Afløbstuden er ligeledes lang og bøjet som en Svane-hals; den er altid forsynet med Beslag og Forsiringer af Messing. Jeg omtaler specielt her denne Metalkande, da Te- og Vandkanden overhovedet er en karakteristisk Genstand i Mellemasien; hvert Folk eller hver Provins laver nemlig sin bestemte Form af Kande, og det er ikke overdrevet, naar det siges, at man ved at se paa en ankommende Karavanes Tekander, der altid hænger i Lædersnore ved Sadlerne, kan afgøre fra hvilken Egn, den stammer. Lertøj anvendes ikke meget af Nomaderne, derimod laves nogle ganske aparte Dunke til Opbevaring af Sesamolie, der anvendes meget til Madlavning. Disse Dunke, der er af ganske den samme Form som vore danske, laves af en Masse, der faas ved at koge gamle Læderstykker til en Vælling og er meget holdbare og lette.

Sengesteder til voksne Personer i Form af et

Lad, hvorimellem er udspændt et Net af Snore, kan man finde i enkelte Telte hos de velhavende; denne Genstand er hentet fra Bokhara eller Khiva. De spæde Børn anbringes ofte i en lille Trækasse, hvorover er anbragt Bøjler til Paaheftning af Tøj for at skærme dem mod Sol, Støv og Vind, saaledes som man oftest finder dem i Mellemasien; hyppigst anbringes de i en lille Hængekøje eller Gynge af Maatter, som er anbragt i et Par Reb i Teltets Tag, og som sættes i Bevægelse, saasnart Barnet begynder at skride. Alle spæde Børn faa Kødben at suge paa og lidt Fedt nu og da sammen med Mælken.

Turkomannernes Agerbrugsredskaber er meget primitive. Træploven, der trækkes af Okser, Dromedarer eller sjældnere af Heste, har kun en jernbeslaaet Spids til at rode op i Jorden med, og Spaden er en en Mellemting imellem en evropæisk Spade og en Skovl, der ligner et Hylpejærn. Med evropæiske Agerbrugsredskaber, som Asiaterne imidlertid ikke er at formaa til at anskaffe eller anvende, vilde Jorden selvfølgelig give meget større Udbytte end Tilfældet er nu.

Turkomannermændene er gennemgaaende høje og slanke Folk med rank Holdning; mange har tyrkisk mongolske Træk som Kirgisere, men paa de fleste Typer sporer man Blandingen med persisk Blod paa de langagtige ovale Ansigter. Fede Folk ser man sjælden eller aldrig, Skægveksten er ofte sparsom, og Hovedhaaret rages af. Deres Klædedragt er saa ensartet, at man kun behøver at sætte Nummere paa deres høje Pelshuer for straks at have en uniformeret Turkomannenhær. Dragten bestaar af vide Bomuldsbukser, en kort Bomuldsjakke, der enten bæres over eller stikkes ned i Bukserne; herover bæres en brunrød Kaftan, hvortil Stoffet væves af en særlig Art Hamp. Dette Stof, der er meget stærkt, bestryges med en Appretur og gnides blank med et Apparat, der bestaar af en Stang op-hængt i Loftet af et Telt og forneden forsynet med en Glaskugle. Stoffet lægges paa et Brædt, og Stangen med Glaskuglen føres frem og tilbage over Tøjet. Om Sommeren er Fødderne kun stukne i et Par brune Lædertøfler, hvor Hælen sidder midt under Foden (de skulde synes at være højest ubekvemme, især til Ridebrug); om Vinteren bærer de lange bløde Læderstøvler og over disse Lædergalosher med Træbund. Over den brunrøde Kaftan (Don) bære de, som en Slags Overfrakke, endnu en Kaftan af graabrun Farve. Stoffet er vævet af Kameluld og ganske overordentlig fint og solidt udført; den bruges som en Art Sommerfrakke

mod Støv og Vind, derimod bæres om Vinteren altid Faareskindspelse. Ærmerne paa alle Kaftaner er, hvorfor ved jeg ikke, en halv til en hel Alen for lange saaledes at hvis en Mand skal i Færd med at tage fat i noget, maa Ærmerne først krammes op. De Indfødte vidste ikke at give anden Forklaring, end at det nu en Gang var Skik; men det er en højest upraktisk Skik; thi er man lidt rask i Vendingen, gør man let en Mand hjælpeløs ved at gribe fat i Enderne af hans Ærmer. Strømperne bestaar i en Art korte Sokker, der kun naaer lidt over Anklerne, de er strikkede i

Tekketurkomanner udenfor et Telt.

Mønstre og meget spraglede. Om Sommeren gaar de oftest med bare Fødder i Galosherne eller med Fodklude svøbte op omkring Benene. Deres karakteristiske Hovedtøj udgøres af den umaadelig høje Pelshue af sort eller hvidt Faareskind, som bæres baade Sommer og Vinter; under den bæres en lille rund broderet Hue. Om Livet bærer de en Læderrem eller et Bælte til Vaabnene, der til daglig Brug kun bestaar i en lang spids Kniv med Hornskaft; for ikke let at falde ud, særlig under Riddet, stikkes den helt ned i Skeden, der er lavet af rødgarvet Læder og prydet med utal-

lige nedhængende sorte Lædersnore. Over Livremmen er et langt Tørklæde af Bomuld eller Silke viklet. De krumme Sabler eller Dolke bæres ofte i Gehæng forsynede med Sølvskæl; Kniven, som bæres til daglig Brug er mere beregnet til Redskab end til Vaaben; dog tyder dens Form paa, at begge Dele er tagne i Betragtning.

Kvinderne er i Modsætning til Kirgisernomadernes, der altid er betydelig mindre end Mændene, ret høje, ofte ligesaa høje som Mændene. Der findes imellem dem to ret udprægede Typer, nemlig den tyrkiske med store grove Træk, og den persiske Type, der især i den yngre Alder kan være meget smuk. Ser man en smuk Turkomannerkvinde, kan man være sikker paa, at hun enten er ranet fra Persien eller er et Afkom af en persisk Slavinde. Flere unge Turkomannerkvinder er med deres høje slanke Figurer og Maade at være paa ikke ulig Englænderinder. Deres Dragt er i Hovedsagen som Mændenes, med Undtagelse af at Kaftanen, der svarer til vore Kvinders Kjole, kun er aaben foran paa Brystet. Farven er enten hvid, gulgraa eller brunrød som Mændenes Kaftan, og i Modsætning til Mændenes har den kortere vide Ærmer. Deres Fodtøj er det samme som Mændenes, dog bærer de ogsaa ofte rødgarvede Lædersko. Ligesom Mændene bærer de aabne Kaftaner til Overfrakke eller Skindpelse. Hovedtøjet har Form af en overskaaren Melon og sammensættes af lange Tørklæder viklet om en lille broderet Hue, der bagtil ender i en nedhængende Flig. Hovedtøjet er syet sammen, saa at det kan tages af som en Hat; uden om det vikles til festlig Brug Silketørklæder med Guldbrokade, hvilket tager sig meget smukt ud. Alle Kvinder bærer dette Hovedtøj; men kun de gifte bærer de guldbroderede Tørklæder om Hovedtøjet og desuden spraglede Tørklæder om Halsen. Et Klædningsstykke, som ogsaa kun den gifte Kvinde har Lov til at bære, bestaar af en kort Kappe, der foroven passer til Hovedet som en Kyse; dennes forreste Rand er prydet med Rækker af paasyede Sølvmonter eller Sølvplader. Slør bruges ikke som ellers hos Stadbeboerne i Mellemasien, og Kysen med Sølvmonterne anvendes kun ved festlige Løjligheder. Naar det overhovedet falder Turkomannerkvinderne ind at skjule Ansigtet, trækker de Kysen helt over Hovedet. Haaret flettes altid i lange Piske.

Deres Smykker er tunge og klodsede, og de ynder at bære saa mange som muligt. Foran paa Brystet anbringes Sølvcylindre i smaa Kæder, om Halsen bæres tunge Kæder af sammenheftede Sølvmonter og Sølvplader, tykke tunge Sølvvarmbaand af 4—6 Tommers

Bredde indlagt med ovale Stykker Lapislazuli eller Agat, Sølvhalsringe af c. 2 Tommers Bredde af Form som en Hestesko, et bredt Sølvdiadem syet paa Hovedtøjet og prydet med indlagte forskelligfarvede Stene, en Mængde store Sølvfingerringe og lange nedhængende sorte Snore med Sølvdupper flettede i Haaret sammen med nogle umaadelig store Ørensmykker bestaaende af trekantede Sølvplader fuldender den velstillede Turkomannerkvindes Dragt.

Børnene er paaklædte som de ældre; om Sommeren løbe de dog helt nøgne omkring eller ogsaa kun iført en kort Bomuldsskjorte. Smaadrenge med den høje Pelshue og den hvide Bomuldsskjorte, der næsten hos dem alle hæftes sammen i Halsen med en stor Søvpil, ser højst pudsige ud. Naar de i Flokke løber omkring i Lejren og leger, tror man at have en Samling Piberdreng fra et Garderegiment for sig. Børnene forkæles meget af Forældrene og især af Faderen, som man ikke sjældent ser liggende paa Ryggen paa et Tæppe med en Flok af sine legende Poder over sig.

Turkomannerne er fødte Ryttere; fra ganske smaa øves de i at sidde til Hest, og selv Smaadrenge føler sig ganske hjemme paa de ret fyrige Heste. I Reglen bruges kun Hingstene til Rideheste, de plejes med stor Omhu og smykkes, som om de var Kvinder. De imponerer egentlig ikke ved et øjeblikkeligt Syn; Halsen er meget lang, Ryggen lang, de er kun lidt behaarede, Manen er meget lille, og Halen tynd. Huden er fin og blød, og Haarene glinse som Silke. Den almindelige Gangart er lange hurtige Skridt eller en lang let Kanter, og de travet aldrig. Hesten er baade meget udholdende og hurtig; en halv Snes Mil tre Dage i Træk tilbagelægges ofte, og 20 danske Mil i et Døgn er ingen sjælden Rekord, hvortil endda maa regnes, at Rytteren altid medfører sin Proviant paa saadanne længere Ture. En god Hest staar i en Pris af fra 400—1000 Kr., hvorimod man i Turkestan kan købe en god Kirgiserhest for 100—150 Kr., ja ofte for 80 Kr. eller endog derunder; thi Prisen paa Heste i Turkestan varierer stærkt fra Aar til Aar.

En velhavende Turkomanners opsadrede Ridehest ser særdeles pragtfuld ud. Under Sadlen lægges altid et Par mønstrede Filttæpper, derover et med spraglet Snorebesætning, Fryndser og Guldbrokade forsynet Saddeldækken. Over disse spændes den lille med Horn forsynede, spraglet malede Træsaddel fast, eller rettere den spændes aldrig fast, Buggjorden sidder altid løst, hvoraf følger, at en Mand altid maa holde den modsatte Stigbøjle, for at Rytteren kan komme op i Sadlen. Stigbøjlerne er indlagte med Dekorationer af ind-

hamrede Sølv- og Guldtraade; Sporer anvendes aldrig. De rider altid med saa korte Bøjler, at det er umuligt for en Evropæer at finde sig til Rette i en Turkomannersattel. For at beskytte Hesten mod Stik af Insekter spændes et bredt Stykke Tøj under Bugen paa den, og paa Rejser medføres altid et stort varmt Dækken eller Skabrak, som Hesten helt indhylles i om Natten eller under Hvil. Bagagen medføres oftest i dette Dækken, der bindes bag paa Sadlen som en Mantelsæk, men desuden lægges en af vævet Tæppetøj forfærdiget Tværsæk over Sadlen, hvilken sidste Bepakning ikke tager sig godt ud. For at hindre Sadlen i at glide frem eller tilbage er den befestet med Remme for- og bagud; de første er meget brede og dækkede overalt med Sølvskæl. Halsen pyntes med et flere Tommer bredt Læderbaand belagt med Sølvskæl og prydet med Sølvplader med indlagte Stene. Hovedtøj og Tøjler er udstyret paa lignende Maade, og bag Hestens Øren hænge brede sølvbelagte Baand ned over Halsen. Man vil heraf se, at en fornem Turkomanerkvinde i Festdragt paa en paa denne Maade udstyret Hest ofte repræsenterer en Kapital; idet Smykkerne næsten kan fylde en lille Juvelerbutik. Hesten rides altid i Trense, der undertiden er dobbelt, og drives frem ved idelig Brug af Shenklerne og den korte Pisk, som ligner en lille Kørepisk. Stang anvendes aldrig.

Heste findes i Mængde i Merv Oasen, derimod er Kameler og Dromedarer ikke saa talrige som hos Kirgiserne. Naar Turkomannerne samles paa Markedet, ser man Hingste i Hundredevis bundne ved Jærntøj til Pæle paa Markedspladsen. De slaar ud, støjler, vrinsker, river sig løs og slaas med hverandre, medens de rejser sig paa Bagbenene og gør en øredøvende Spektakel, hvorefter man vil se, at den Fremmede, der færdes her, maa tage sig vel i Agt, hvis han ønsker at slippe helskindet fra den ene Række Boder til den anden igennem dette Mylr af Heste. Markedspladsen eller Maidanen, som den hedder, der ellers ligger øde hen, er paa Markedsdagen Skuepladsen for et stærkt pulserende Liv. Det er en udstrakt Løsslette, som omgives af en Mængde Træstel, der danner Skeletterne til de Handlendes Boder. Paa Markedsdagen er alle disse Træstel bleven belagt med Maatter eller Lærred, hvorunder Købmanden udkrammer sine Varer, og i Analogi med asiatisk Skik og Brug holder hvert Haandværk sig samlet paa et bestemt Sted af Maidanen. Den ankommende Markedsgæst sidder af Hesten midt paa den aabne Plads imellem Boderne og binder

den til en Pløk ved Jærngrimeskiftet, hvorefter han gaar rundt langs Boderne for at gøre sine Indkøb. Det er ikke ganske sikkert, at han efter sit Besøg i Boderne finder Hesten, hvor han har sat den; mange river sig under Ventetiden løse, opfører Kampe med hverandre eller forsvinder i smaa Troppe ud imellem Oasens Træer, hvor deres Herrer saa senere maa se at finde dem. Naar Markedstiden er endt, ser man altid en god Del Turkomanner i vild Karriere til Hest suse rundt ude i Slettens Horisont for at indfange deres Dyr. Paa Markedet kan en Turkomanner faa alt, hvad han behøver, og vil han læske sin Gane eller spise i Mellemtiden, findes der ogsaa til dette Brug en Række Tehuse (Tjajkhanéer), hvor han kan købe Pillaf, Brød, Frugter og Te. Medens man i Bokhara og Khiva, der endnu er uafhængige Riger indadtil, anvender den fra Arilds Tid i disse Lande gældende Mønt, bruges i Merv russiske Penge, da Oasen er en russisk Provins. Rublen kaldes Manat, af det russiske Moneta. Foruden russiske Penge anvendes dog tillige i høj Grad den persiske Mønt. Oasen ligger jo tæt op ad Persien og driver navnlig stor Handel med dette Land. Mange Indfødte forstaaer slet ikke at regne med den russiske Mønt, og for den Fremmede volder det ofte stort Besvær at faa Prisen ansat til denne fra den persiske. Naar man har færdedes imellem Mellemasiens øvrige Befolkning, med hvis Handelsmænd man oftest maa prutte og sjakre i det uendelige for at faa en Handel afgjort, bliver man ikke lidet overrasket, naar man kommer paa et Turkomanermarked. Man begynder selvfølgelig her med det samme Handelsprincip, men opdager snart at det slet ikke er gængs her. Turkomannerne forlanger en bestemt Pris for deres Varer, og byder man dem en Tredjedel eller Fjerdedel af hvad de forlanger, hvilket er en priselig Skik ellers i Mellem- og Centralasien, vender de ganske simpelt Hovedet bort fra en, svarer ikke et Ord paa hvad man ellers falder paa at spørge dem om, og er senere paa Dagen heller ikke til at faa i Tale. Af Ukendskab til dette Forhold spolerede jeg saaledes en Dag hele Markedet for mig selv, der var til sidst ingen, som gad handle med mig. Da jeg netop var kommen for at købe og studere etnografiske Sager, var dette højst generende; thi der var kun Marked to Gange om Ugen; men senere bar jeg mig selvfølgelig forsigtigere ad. Turkomaneren er stolt end de øvrige Mellemasiater, han nedlader sig sjælden til at prutte, og han anmoder sjælden den Forbipasserende om at købe. Vil man købe af ham, kan man gøre det og betale den Pris, han forlanger, eller man

kan lade være, saadan er disse Nomaders Handelsmaade. Naar man har en af deres egne med i Følge, gaar Forretningen lettere, saaledes købte jeg en Dag ved Hjælp af en mig bekendt Stammehøvding en andens fuldt opsadlade Hest, der stod bundet paa Markedspladsen. Jeg havde her opsegt mig den smukkeste og fuldstændigst udstyrede til Nationalmuseets etnografiske Samling, hvori dens hele Opsadling nu er anbragt. Ved at købe de enkelte Dele af et saadant Udstyr i Boderne, vilde man ellers let være udsat for ikke at faa det sammenpasset netop som det bruges. Ud over Nødvendighedsgenstande, saasom Mands- og Kvindedragter, Filttæpper, vævede Tæpper, Agerbrugs- og Haandværksredskaber, Rideudstyr, Skind, Bomuldsvarer, friske og tørrede Frugter, de morsomme Græskarflasker, de før omtalte fortinnede Kobberkander, findes ikke stort andet af Luksus end de af Græskar eller fortinnet Kobber i persisk Form lavede Vand-

piber, Tobak, søde Sager, Kager, Konfekt og Brystsukker, de store grove, men værdifulde og stilfulde Kvindesmykker af Sølv, Sølvsmykker til Saddeltøjet og sølvbeslaaede Krumsabler og Dolke. Meget af det, der indføres paa Markedet, kommer fra persisk Side; thi endnu som i gamle Dage møder store Kamelkaravaner paa Markederne i Merv Oasen. Af den stadige Forbindelse med Persien kommer ogsaa, at Turkomannernes oprindelige Sprog er stærkt blandet med persisk. Deres Sprog er meget lidt undersøgt, og selv med det osmannisk tyrkiske Sprog og den usbekisk tyrkiske Dialekt til Raadighed er det meget vanskeligt at gøre sig forstaaelig for dem.

Paa Foranledning gøres opmærksom paa, at alle af mig publicerede Billeder i Bøger, Blade og Tidskrifter er fotograferede af mig selv med Undtagelse af Billedet „Turkomannerlejr i Merv Oasen“ i denne Afhandling.

Literaturanmeldelse.

Blandt de ret talrige geografiske Værker, der i den senere Tid er fremkomne i den dansk-norske Literatur, indtager den af *Carsten E. Borchgrevink* i København og Kristiania 1905 udgivne Bog „*Nærmest Sydpolen*“, en fremragende Plads allerede ved sin elegante Udstyrelse og sine talrige, fint udførte Billeder; dog endnu mere ved sit Indhold.

Forfatteren udvikler i den, hvorledes det alt fra hans Drengaar havde staaet som et Maal for ham at udforske Sydpolarlandene, og man maa beundre den Energi, hvormed han stadig forfulgte dette Maal, dels ved Studier og dels ved at sætte sig i Forbindelse med Videnskabsmænd og andre, der kunde hjælpe ham, og dernæst ved ikke at undse sig for at tage Hyre som simpel Matros paa det af Svend Foyn til Sydishavet i 1894 udsendte Fangstskib Antarktik, indtil endelig i London den store Forlægger, Medlem af Parlamentet Sir George Newnes i 1897 tilbød ham den Sum af 35000 Pund Sterling, ved hvilken han blev i Stand til med Skibet „Sydkorset“ at drage ud paa den mindeværdige Ekspedition, der er omhandlet i hans Bog.

Med stor Interesse vil enhver allerede læse, hvad der angaar Skibets Udrustning og Afrejse, idet man faar et levende Indtryk af, hvor stor Forsynlighed og Snille, der skal til for at faa alt med, hvad der fra

Dag til Dag tiltrænges under de forskellige Omstændigheder, og faa det anbragt paa den snævre Plads indenfor Skibets Vægge, og ikke mindre af de Krav, der stilles til Føreren ved Valget af Deltagerne i Toget.

Skibet var tegnet og bygget af Collier Archer i Laurvig, den samme, der havde bygget „Fram“. Det afsejlede fra Kristiania den 30. Juli 1898 under det engelske Unionsflag, der var foræret Borchgrevink af selve den engelske Kronprins, Hertugen af York, til London, hvor de engelske Medlemmer af Ekspeditionen og Slædehundene kom om Bord. Det havde da inde som Deltagere i Ekspeditionen, foruden Borchgrevink selv, 30 Mand, af hvilke 3 Englændere hørte til hans videnskabelige Stab, 1 svensk var Stewart, 2 var Lap- per fra Syd-Varanger og de øvrige Nordmænd. Skibets Kaptajn var Bernhard Jensen, der tidligere havde været 2. Styrmand paa Antarktik og havde 20 Aars Erfaring i de arktiske Regioner. Baade med Hensyn til Observationer og Indsamlinger var det fastsat som Regel, at der skulde tages saa meget Raastof som muligt, uden at der anvendtes Tid paa Bearbejdelse. Alt, hvad det maatte lykkes Ekspeditionen at bringe tilbage, skulde saa vidt muligt urørt overgives Specialister til Bearbejdelse.